

ЯКОЮ Ж МАЄ БУТИ ВИЩА ВІЙСЬКОВА ГУМАНІТАРНА ОСВІТА? (ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ)

У статті розглядаються актуальні проблеми реалізації принципу гуманізації і гуманітаризації в процесі навчання слухачів вищих військових навчальних закладів.

В статье рассматриваются актуальные проблемы реализации принципа гуманизации и гуманитаризации в процессе обучения слушателей высших военных учебных заведений.

The urgent realization problems of humanism and humanitarianism principles while military cadet's training in high military educational system are discussed in this work.

Із здобуттям незалежності Україною, суттєво змінилася направленість навчання у вищих військових навчальних закладах (далі ВВНЗ) країни і в першу чергу це стосувалося ВВНЗ гуманітарної направленості. Більшість із них, що дісталися нам в спадщину, проіснували всього два – три роки і були розформовані, а деякі, протерпівши ряд структурних реформувань продовжили підготовку фахівців гуманітарної направленості для військ і до цього часу [8,10]. Але на погляд автора і введення і впровадження за цей час нових стандартів вищої професійної освіти і ряд зазначених організаційних та змістових заходів так і не привели до очікуваних якісно-позитивних змін в системі підготовки військових гуманітарних кадрів, а вся багаторівнева та багатоступинева підготовка такого фахівця дійшла критичної межі неприпустимості подальшого суб'єктивного та безсистемного реформування. Більш того, такий стан в умовах відсутності чіткої законодавчо-нормативної та наукової бази, освітньої парадигми щодо подальшого реформування системи військової освіти в Україні, відсутності чіткого, всебічного та глибинного аналізу того, що вже створено та не бажання деяких ВНЗ до якісних змін призвели сьогодні до розквіту децентралізованих (неконтрольованих) процесів розвитку військової гуманітарної освіти в тому числі і в інших так називаємих “силових” міністерствах і відомствах і як наслідок, до суттєвої різниці між тим, що було задекларовано нормативно в середині 90-х років і тим, що є на цей час [8,10].

Що ж сталося? Можливо, наприклад, треба було, ще з самого початку

зосередитися на відпрацюванні свого відомчого військового освітнього стандарту?!, що враховував би не тільки загальноосвітні світові, а перш за все державні вимоги щодо забезпечення воєнної безпеки! І можливо тоді не треба було б інтегруючись в загальнодержавну освітню систему, намагатися постійно реформувати структури та оптимізувати чисельність в тому числі і гуманітарних ВВНЗ (підрозділів), виконуючи об'єктивно важковирішуєме завдання – підготувати за один термін навчання одночасно двох принципово різних фахівців – військового і цивільного спеціаліста (бакалавра, магістра)! Як підсумок, не вдається мабуть досягти ні того ні іншого. Цивільні і військові ВНЗ мають принципово різні цільові настанови та мету навчання (підготовки) фахівців і те, що для цивільного ВНЗ є метою (власне повна вища освіта, наприклад, психолога, політолога)) для військового є лише засобом для досягнення мети – підготувати фахівців до військової служби на певних посадах від тактичної до оперативно-стратегічної ланок управління і, що мабуть є головним для сьогодення – підготувати особистість офіцера-керівника, організатора, лідера (патріота)!!! А можливо не треба було б намагатися готувати фахівців із усього переліку спеціальностей (спеціалізацій) у ВВНЗ. А можливо в тій ситуації доречно було врахувати досвід наших найближчих сусідів. А можливо причина ще в тому, що ті початки нової соціально-культурної (гуманістичної) освітньої парадигми, що напрацьовувалися в такі далекі 90-ті роки так і не впровадженні в освітній процес до цього часу. Тут мабуть можна,

користуючись знаннями сьогодення, перерахувати ще ряд таких проблемних питань, не реалізованих намірів, причин тощо.

В своїй монографії один із засновників та фундаторів національної військової освіти М.І. Нещадим зазначає: “.....оскільки будь-який реформаційний процес завжди проходить складно і болюче, то однозначної відповіді на споконвічне питання, чи треба було робити все так швидко, дати не можливо. А може були й інші шляхи, які виявилися б більш виваженими, природними, поступовими, викликали б меншу опозиційність і дали б більший ефект? Ці питання й дотепер залишаються відкритими і чекають на подальші дослідження [9].

Таким чином, військова освіта України реформується з початку її незалежності. За ці роки в основному створена багаторівнева, безперервна система підготовки фахівців для Збройних Сил України, яка інтегрована з державною освітньою системою і дозволяє забезпечити навчання фахівців для Збройних Сил від початкової військової підготовки до оперативного-стратегічного рівня, в тому числі і підвищення кваліфікації (перепідготовку) офіцерського складу, післядипломну освіту, навчання офіцерів в мережі ад'юнктур та докторантур для підготовки фахівців вищої кваліфікації за науковими програмами підготовки кандидатів та докторів наук [9,10].

Стратегічні завдання військової освіти визначені у програмі “Військова освіта” (Збройні Сили України XXI століття) [3], постанові Кабінету Міністрів України “Про створення єдиної системи військової освіти”, Державній програмі реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року [4], Національній доктрині розвитку освіти [5].

Серед основних принципів реалізації означених програм були визначені й такі:

- гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як вищої соціальної цінності, у найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи;

- гуманітаризація освіти, що покликана формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості.

Але, як вже зазначалося, в умовах відсутності чіткої стратегії дій, абсолютизації суб'єктивного впливу, вищеозначені програми так і ненабули рис, змісту та ознак наукової парадигми в основі якої можна гуманізувати ідеали і що мали б охопити всі педагогічні галузі: від методології до конкретних технологій методів та організаційних форм, тощо і в своїй більшості так і не були реалізовані на практиці. В освітньому просторі України так і панує застаріла, так називаємо, традиційна парадигма і відповідні їй навчально-методичні матеріали і стандарти організації навчально-виховного процесу. Що ж стосується принципів гуманізації та гуманітаризації військової в тому числі і гуманітарної освіти то про них на жаль сьогодні взагалі мало вже хто згадує.

Основними ідеями сучасної світової філософії змін в освіті є: визнання пріоритетом розвиток людини і її діяльності як засобу розвитку, створення умов для такого розвитку; спрямованість діяльності та розвитку на узгодження інтересів людини, суспільства, держави, поєднання процесів управління та самоуправління.

Історичний аналіз проблеми свідчить, що гуманістична ідея проросла із світу воєн і спрямована проти них. Вона постає як пошук шляхів і способів облаштування навчально-виховного процесу, які сприяли б ефективному застосуванню військ (сил) з метою локалізації військових конфліктів у відповідності з нормами міжнародного гуманітарного права. Якщо гуманізація спрямована на ствердження людяності, то гуманітаризація на пізнання людини, ствердження духовних цінностей, виплеканих рідною історією, як першооснови мети та змісту освіти, вироблення нового способу мислення, дотримання вимог Конституції України, Військової присяги, військових статутів, традицій українського війська, Кодексу честі офіцера Збройних Сил України.

Теоретико-методологічні основи наукового розв'язання проблем сучасного навчання викладено в працях А.Алексюка, С.Гончаренка, І.Під-ласого, М.Ярмаченка, І.Зязюна, О.Савченко. Наукове обґрунтування інтегративного підходу у

дидактичному процесі, особистісно орієнтованого навчання і виховання здійснено А.Бойко, І.Бехом, О.Киричуком, О.Сухомлинською. Важливим підґрунтям нашого дослідження становлять праці С.Максименка щодо психологічних аспектів навчання, М.Нещадима щодо концептуальних основ ефективного функціонування військової освіти, В.Маслова щодо культурологічного підходу у навчанні, В.Глушкова, Г.Костюка щодо інформаційних технологій навчання. Значний інтерес для означення предмета дослідження є праці В.Оконя з проблемного навчання, Г.Овенса, Л.Русселя щодо модульного навчання з використанням комп'ютерної техніки, Б.Скінера - з програмованого навчання. Для обґрунтування умов впровадження принципу гуманізації та гуманітаризації в системі військової освіти значний інтерес мають праці військових педагогів: О.Барабанщикова щодо методології військової педагогіки, С.Муцинова щодо асоціативно-рефлекторної теорії навчання, В.Гуріна – з проблемного навчання, С.Сьєдіна щодо теорії поетапного формування розумових дій, А.Давидова щодо теорії проблемно-діяльнісного навчання, І.Хорєва щодо підвищення ефективності підготовки військових фахівців. Однак аналіз означених джерел не дав змоги виявити необхідні позиції вчених щодо переосмислення традиційних уявлень про процес навчання і виховання військовослужбовців та потреби формування нового педагогічного мислення.

Результати психолого-педагогічних досліджень вказують на те, що говорити про розбіжності пізнавальної ситуації в природничо-наукових, технічних, оперативно-тактичних і гуманітарних науках немає підстави. Вони різняться матеріалом, а не способом діяльності. Наявність сутнісної схожості у вихідних розумових принципах дає можливість поєднати ці типи наук у світ науки, який не виключає характерних особливостей пізнавальних систем у межах наукових дисциплін. Саме в цьому і виявляється сутність гуманітаризації військової освіти.

Отже, потрібно радикально переломити таке ставлення до гуманітарних наук і стверджувати їхній імідж як провідну

галузь знань. Про це переконливо свідчить передовий досвід провідних держав світу. На гуманітарні дисципліни у військових училищах США відводиться до 50% навчального часу на першому курсі, до 30% - на другому, до 60% - на третьому і до 70% - на четвертому. Курсанти поглиблено вивчають політику, історію, психологію, право, соціологію, світову культуру, логіку, філософію, теорію лідерства, літературу, іноземні мови. Випускник військового коледжу є високоінтелектуальним, широко освіченим офіцером, який здатний швидко освоїти обраний військовий фах у військах [6;7;8].

Таким чином, кінцевою метою військової освіти, яка заснована на принципах гуманізму та гуманітаризації повинно стати виховання не лише кваліфікованого фахівця, а насамперед суспільно активної, впевненої в собі свідомої особистості. В цьому і складається сутність так називаємого компетентнісного підходу в сучасній військовій освіті, що є по суті певною сумою кваліфікації фахівця та його особистистних і соціальних характеристик. Виходячи з вищесказаного, основними шляхами її досягнення є: впровадження сучасних технологій та наукових досягнень у навчально-виховний процес, усунення уніфікації освіти й авторитарної педагогіки, підготовка нової генерації педагогічних (андрологічних) кадрів, створення експериментальних осередків для відпрацювання педагогічних (андрологічних) інновацій та освітніх модулів, подолання відчуження між військовим педагогом та слухачем (курсантом), педагогічний оптимізм, педагогічна етика.

Таким чином з огляду на те, що інформаційно-пізнавальна (традиційна) парадигма сучасної військової освіти (парадигма навчання – знання; вміння; навички) не виконує своєї конструктивної соціальної місії – не дає змогу адекватно формулювати і розв'язувати складні проблеми розвитку ВВНЗ, вона має поступитися соціально-культурній (гуманістичній) парадигмі, яка характеризується відкритістю, гуманізмом, внутрішньою діалогічністю, а тому відрізняється від традиційної.

Питання педагогіки

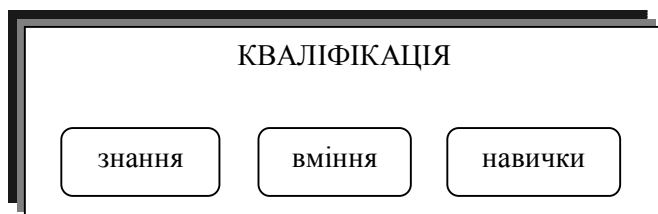

Рис.1 Традиційна педагогічна модель

Порівняльний аналіз традиційної інформаційно-пізнавальної (рис. 1) та соціально-культурної освітніх систем (рис. 2) за основними компонентами – зміст освітньої діяльності та міжсуб'єктної взаємодії, форма організації навчання, програмно-методичне забезпечення, стиль керівництва навчальним процесом, – дає змогу визначити переваги останньої, яка ґрунтується на принципі

гуманізації та гуманітаризації. Це дає можливість також стверджувати реальність забезпечення кінцевої мети навчально-виховного процесу – підготовку високопрофесійного сучасного фахівця для військ, спроможного приймати виважені рішення, нести за них відповідальність, вільно володіти та орієнтуватися в інформаційному просторі, в соціальній сфері, згуртовувати та організовувати колективи на виконання поставлених завдань. Знати і вміти для сьогодення вже замало. Офіцер, що знає і вміє але в інших, в тому числі і загальнокультурних питаннях, є абсолютною нікчемою ніколи не стане хорошим командиром – лідером.

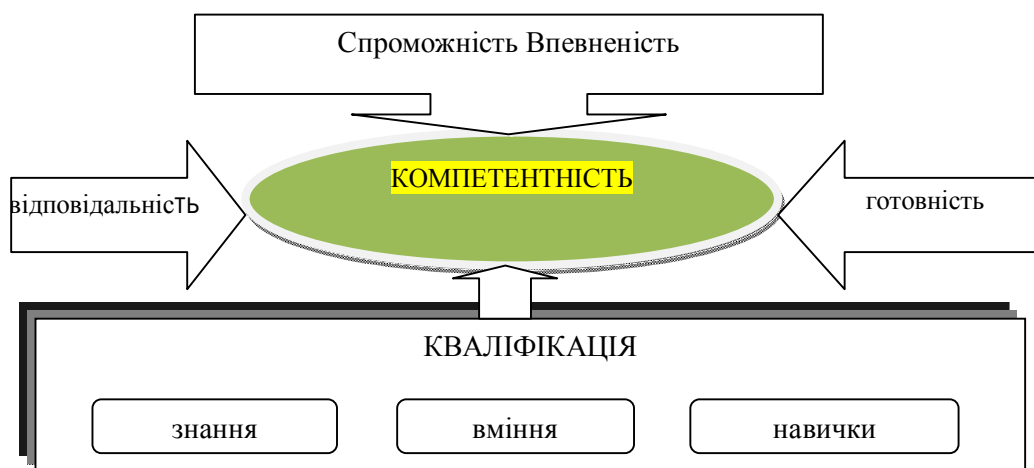

Рис.2 Сучасна педагогічна модель

За освітньої моделі, яка ґрунтується на принципах гуманізації та гуманітаризації, активними носіями соціально-культурного досвіду є кожний викладач та слухач (курсант). Важливого значення у функціонуванні навчально-виховного процесу ВВНЗ набуває пропорційне співвідношення між основними пластами цього досвіду.

Таким чином, ідея гуманізації та гуманітаризації військової освіти зумовлена багатовіковою гуманістичною традицією, яка сформувалася як відповідь на будь-яке насилля над людиною, тенденцією формування “суспільства – заперечення війни”, зміною ритму і стилю суспільного й індивідуального життя людини як відповідь на якісні характеристики інформаційного суспільства. Внаслідок створення відповідних умов гуманізація та гуманітаризація військової освіти сприятиме перетворенню гуманістичного потенціалу соціогуманітарних наук у духовно-

інтелектуальний потенціал Збройних Сил України, облаштуванню навчально-виховного процесу ВВНЗ, який розкриває творчий потенціал слухача (курсанта), реалізує покликання лідерства в його військово-професійному самостановленні. Сучасна концепція гуманізації та гуманітаризації військової освіти повинна спиратися на іноземний досвід навчання військових фахівців, які мають широку теоретичну та гуманітарну підготовку, розвинуте почуття громадянської відповідальності за результати ратної праці та патріотизму.

Розробка і запровадження в практику концепції гуманізації та гуманітаризації військової гуманітарної освіти сприятиме якісному поліпшенню підготовки військових фахівців всіх напрямків підготовки в тому числі і фахівців з морально-психологічного забезпечення військ (сил), зміцненню боєздатності Збройних Сил України.

Питання педагогіки

Література

1. В. Андрущенко. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть //Вища освіта України.- 2001.- №1.- С.11-17.
2. Зеленков М.Ю. Морально-психологический фактор и обороноспособность страны //Военная мысль.- 2000.- №2.- С.61-64.
3. Програма “Військова освіта” (Збройні Сили України ХХІ століття)//Народна армія.- 1995.- 12 січня.
4. Державна програма реформування та розвитку Збройних Сил України на період до 2005 року //Січ.- 2000.- 21 жовтня.
5. Національна доктрина розвитку освіти //Освіта.-2002.- №26.
6. Военная психология и педагогика.- М: Изд-во “Совершенство”, 1998.
7. Гобарев В.М. Как готовят “джи ай”.- М: Знание, 1991. West Point. The United States military academy.- Catalog, 1994-1995
8. Методичні основи викладання навчальної дисципліни «Морально-психологічне забезпечення діяльності військ (сил)» у ВВНЗ: Збірник наукових праць НАОУ. Київ – 2009. – випуск 5(13). – С. 68 – 71.
9. Нецадим М.І. Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика. Монографія, К.: Київський університет, 2003, ст. 21– 123.
- 10 Підготовка фахівців з організації МПЗ військ (сил) у ВВНЗ із здобуттям незалежності Україною Л.:АСВ,- Матеріали всеукраїнської наукової військово-історичної конференції “Воєнна історія Галиччини та Закарпаття”. 2010. – с. 734 – 737.